

РОЗВИТОК ТВАРИННИЦТВА – ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Н. В. Палапа

Доктор сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, зав. сектором розвитку сільських територій відділу економіки природокористування в агросфері; palapa60@ukr.net
Інститут агроєкології і природокористування НААН

Сільське господарство – одна із галузей економіки, що тісно пов'язана з використанням природних ресурсів у виробничому процесі. Без землі і води не може функціонувати і розвиватися аграрне виробництво. Але сільське господарство також не може обійтися і без лісу, і без використання надр для своїх потреб. Об'єкти тваринного світу, атмосферне повітря також знаходяться у взаємодії з сільським господарством, а отже, усі компоненти природного середовища пов'язані з аграрним виробництвом і шлях до їх екологічно безпечного та економічно ефективного існування – це дотримання балансу між потребами економіки та можливостями природного середовища [1].

Від розвитку аграрного сектора України значною мірою залежать економічна і політична стабільність держави та матеріальний добробут її громадян. Забезпечення населення продовольством є одним з основних чинників соціального рівня. В усі періоди виробництво продуктів харчування було й залишається важливою світовою проблемою, вирішенню якої провідна роль належить у т. ч. й тваринництву.

Сучасному світовому тваринництву притаманні динамічний розвиток, постійне збільшення продуктивності тварин, використання інтенсивних технологій, що забезпечує стабільне зростання виробництва продукції.

Тваринництво – одна з найбільш важливих і життєво необхідних галузей сільського господарства, оскільки забезпечує високопоживними і дієтичними продуктами харчування населення країни, сировиною для інших галузей промисловості. Окрім того, органічні добрива є одним з чинників, який впливає на підвищення родючості ґрунту та забезпечення сільськогосподарських культур необхідними елементами живлення.

Основним завданням галузі тваринництва є забезпечення виробництва продукції в обсягах, що по-перше, забезпечують національну безпеку, а по-друге, задовольняють потреби населення країни у споживанні продуктів харчування тваринного походження на рівні встановлених раціональних норм.

У процесі реформування агропромислового комплексу тваринництво України зазнало негативних змін. Масове скорочення поголів'я сільськогосподарських тварин у сільськогосподарських підприємствах та їх перерозподіл у господарства населення (табл. 1), зниження продуктивності, збитковість виробництва та погіршення якості продукції ставлять під загрозу національну продовольчу безпеку, знижується експортний потенціал країни та погіршуються соціальні умови проживання сільського населення.

Як видно з даних, наведених у табл. 1, до 1990 р. кількість сільськогосподарських тварин переважала у великих сільськогосподарських підприємствах (колгоспах і радгоспах). А після недолугого проведеного реформування агропромислового комплексу у 1990-х рр. минулого століття, коли великі підприємства були розформовані, а натомість створені дрібні агроформування, котрі виявилися неспроможними вирішувати продовольчі проблеми,

кількість тварин та виробництво тваринницької продукції перемістилися на невеликі площі земельних наділів, на присадибні земельні ділянки, тобто у господарства населення [2].

1. Динаміка кількості сільськогосподарських тварин за категоріями господарств, % [3]

Найменування	Роки					
	1960	1970	1980	1990	2000*	2021*
Сільськогосподарські підприємства						
Велика рогата худоба	75,8	78,9	84,3	85,6	53,5	38,0
у т. ч. корови	58,2	63,3	73,2	73,9	37,3	27,5
Свині	73,9	72,8	79,1	72,4	31,6	63,8
Вівці та кози	86,3	91,5	93,2	85,1	22,0	15,4
у т. ч. вівці	91,2	95,3	95,7	90,7	42,8	25,7
Коні	99,4	99,2	98,6	94,9	35,6	5,2
Птиця свійська усіх видів	23,3	36,7	55,5	54,0	20,5	56,1
Кролі	–	–	–	2,3	0,5	2,8
Бджолосім'ї	–	–	–	28,1	11,7	7,1
Господарства населення						
Велика рогата худоба	24,2	21,1	15,3	14,4	46,5	62,0
у т. ч. корови	41,8	36,7	26,8	26,1	62,7	72,5
Свині	26,1	27,2	20,9	27,6	68,4	36,2
Вівці та кози	13,7	8,5	6,8	14,9	78,0	84,6
у т. ч. вівці	8,8	4,7	4,3	9,3	57,2	74,3
Коні	0,6	0,8	1,7	5,1	64,4	94,8
Птиця свійська усіх видів	76,7	63,3	44,5	46,0	79,5	43,9
Кролі	–	–	–	97,7	99,5	97,2
Бджолосім'ї	–	–	–	71,9	88,3	92,9

Примітка. Побудовано за даними статистичного збірника «Тваринництво України», 2021 р.

* Без тимчасово окупованого Криму та частини окупованих територій Донецької і Луганської областей.

Максимальна кількість ВРХ, свиней, овець і кіз, коней, свійської птиці усіх видів станом на 1990 р. переважала у сільськогосподарських підприємствах. У господарствах населення у цей час переважала тільки кількість кролів (97,7 %) та бджолосімей (71,9 %). Після 1990 р. ситуація почала різко змінюватися. Щоб прогодувати свої родини селяни почали масово розводити і вирощувати свійських тварин у своїх приватних садибах. І вже станом на 2000 р. кількість сільськогосподарських тварин повністю переважає у господарствах населення. Найбільше селяни у своїх домогосподарствах утримують свиней (68,4 %), овець і кіз (78 %), свійської птиці (79,5 %), кролів (99,5 %) та бджолосімей (88,3 %). Станом на 2021 р. у сільськогосподарських підприємствах на 32,2 % зросла кількість свиней та на 35,6 % кількість свійської птиці порівняно з 2000 р. за рахунок розвитку підгалузей свинарства і птахівництва. Інші види сільськогосподарських тварин переважають у господарствах населення.

Низький рівень доходів не дає змогу українцям повноцінно харчуватися. Відповідно до сучасних уявлень про здорове харчування, згідно з яких МОЗ України встановив раціональні норми, раціон нашого населення залишається незбалансованим [4]. У раціоні харчування населення України переважають продукти рослинного походження. Здебільшого українці споживають понаднормово картоплю, овочі та баштанні культури, майже норму хліба, рослинної олії та яєць. Аналіз даних офіційної статистики свідчить, що найбільш

критичним є стан споживання повноцінних білкових продуктів харчування (м'яса, молока, риби) – табл. 2.

У 2021 р. рівень споживання м'яса і м'ясопродуктів населенням України склав 71 % від раціональної норми і тільки на 9,2 % перевищив мінімально необхідну норму. Молока і молочних продуктів українці споживають теж недостатньо – 53,1 % раціональної норми і тільки яєць – майже раціональну норму (95,9 %).

Водночас слід зазначити, що 29 % середньодобового раціону українців забезпечується за рахунок споживання продукції тваринного походження. Подібна ситуація характерна і для країн Європи: Великобританія, Греція, Португалія – на рівні з Україною; Угорщина, Нідерланди, Швеція, Фінляндія, Латвія, Данія, Франція, Німеччина, Австрія, Бельгія – на рівні 31–39 %; Естонія, Чехія, Польща, Румунія, Греція – 24–27 %. Найменше середньодобового раціону продукції тваринництва споживають у Болгарії – 22 % [4].

За даними Державної служби статистики України, у 2020 р. калорійність раціону українця становила 2674 ккал/добу, що лише на 7 % перевищує гранично допустимий (пороговий) рівень добової калорійності харчування. Це менше, ніж мінімальна фізіологічна норма, визначена ВООЗ на рівні 3000 ккал/добу.

2. Виробництво та споживання населенням України продуктів тваринництва, кг/особу в рік [3]

Найменування продуктів тваринництва	Мінім. норма	Раціон. норма	Фактично спожито у 2021 р.	Вироблено		
				1991 р.	2021 р.*	2021 р. до 1991 р., %
	за розрахунками МОЗ України					
М'ясо і м'ясопродукти	52	80	56,8	84,0	58,9	70,1
Молоко і молокопродукти	341	380	201,9	472,3	210,6	44,6
Яйця	231	290	278	314	340	108,3

Примітка. Побудовано за даними статистичного збірника «Тваринництво України», 2021 р.

* Без тимчасово окупованого Криму та частини окупованих територій Донецької і Луганської областей.

Якщо проаналізувати стан вироблення продуктів тваринництва з 1991 р. та порівняти з 2021 р., то з'ясуємо, що у 2021 р. Україна виробляла 58,9 кг м'яса і м'ясопродуктів на 1 особу в рік, що склало 70,1 % від кількості виробленої продукції 1991 р., молока і молочних продуктів – 44,6 % від 1991 р. І тільки яєць виробили на 8,3 % більше порівняно з 1991 р.

Отже, у більшості регіонів країни існуючий стан галузі не відповідає її потенційним можливостям: різко скорочується поголів'я сільськогосподарських тварин і птиці, зменшуються обсяги виробництва окремих видів тваринницької продукції, порушуються як економічні, так і технологічні взаємозв'язки між аграрними і переробними підприємствами, скорочуються сировинні зони. Проте у складних ринкових умовах господарювання забезпечення стабільного розвитку аграрних підприємств та збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції зумовлює необхідність відродження практично усіх підгалузей тваринництва, а разом з тим і збалансованого розвитку держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білявський Г. О., Фурдуй Р. С. Основи екологічних знань. Київ: Либідь, 1995. 288 с. *Kipt.com.ua*: вебсайт. URL: http://kipt.com.ua/wpcontent/uploads/2019/10/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%8C_%D0%93.%D0%9E.%D0%91%D1%96%D0%BB%D1%8F%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9.pdf (дата звернення: 18.03.2024).
2. Палапа Н. В., Білотіл В. Ю., Гончар С. М. Сільські території України: сучасний стан, проблеми, шляхи розв'язання. *Збалансоване природокористування*. 2023. № 1. С. 53–65. DOI: 10.33730/2310-4678.1.2023.278539.
3. Державна служба статистики України. *Ukrstat.gov.ua*: вебсайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 22.03.2024).
4. Палапа Н. В., Дем'янюк О. С., Нагорнюк О. М. Продовольча безпека України: стан та актуальні питання сьогодення. *Агроекологічний журнал*. 2022. № 2. С. 34–45. DOI: <https://doi.org/10.33730/2077-4893.2.2022.263314> (дата звернення: 22.03.2024).

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА ЯЛОВИЧИНИ В УКРАЇНІ

Р. Л. Сусол¹, І. І. Стульник²

1. Доктор сільськогосподарських наук, професор, професор кафедри технології виробництва і переробки продукції тваринництва; r.susol@ukr.net
2. Здобувач III рівня вищої освіти при кафедрі технології виробництва і переробки продукції тваринництва; I.stulnik@gmail.com
Одеський державний аграрний університет

Виробництво яловичини є стратегічно важливою задачею тваринницької галузі будь-якої держави, оскільки яловичина є цінним дієтичним продуктом та відіграє важливу роль у забезпеченні населення білками тваринного походження [1].

З позиції диференціації за інтенсивністю розрізняють 2 основних типи технологій виробництва яловичини – інтенсивна промислова технологія з використанням пасовища, як правило, або без у поєднанні з підвищеною кількістю комбікормів у раціоні та екотехнологія з використанням дешевого підніжного корму на випасі за мінімальної кількості зернових інгредієнтів у раціоні [2, 3].

Для прикладу, у науково-господарському досліді, що був проведений на бичках ангуської породи (n=40) за оцінки 5 типів годівлі м'ясної худоби з точки зору їх впливу на показники росту, характеристики туші та собівартість продукції, встановлено, що тварини, яким згодовували стимулятори росту (імпланти тренболону ацетату + естрадіолу та монензину в кормі) або ті, що отримували у складі раціону ячмінну дерть та соєвий шрот мали достовірно вищий середньодобовий приріст ($p < 0,01$) на 25,0 і 21,0 % відповідно в порівнянні з худобою, що вирощувалась лише на трав'яному силосі та без стимуляторів росту. Через дещо нижчі показники статусу здоров'я, забійних та м'ясних якостей худоба, що вирощена без використання стимуляторів росту (екотехнологія) повинна мати орієнтовно 16,0–17,0 % надбавки до ціни, щоб бути економічно конкурентоспроможною порівняно з худобою, відгодованою за традиційною інтенсивною технологією [4].